

Během Velkého putování táhnou pakoni žihani (*Connochaetes taurinus*) a zebry Böhmovy (*Equus quagga boehmi*) v oddělených i smíšených stádech.

Národní rezervace Masai Mara

František Pelc a Jan Plesník

Afriku na jih od Sahary si velká část veřejnosti v České republice představuje jako světa-díl, kde se stále ještě prohánějí stohlavá stáda zeber, pod keři v buši líně odpočívají lvi a krajinou majestátně kráčí skupinky slonů. Pokud se český milovník přírody skutečně dostane na černý kontinent, bývá nepříjemně zaskočen realitou. Kromě rychle rostoucích měst a šířících se pouštních a polopouštních oblastí se setká s tvrdě pozměněnou krajinou, kde se místo původních biotopů rozkládají políčka, pastviny a plantáže. Afrika se vyznačuje raketovým přírůstkem obyvatelstva, který v některých státech předčí Čínu nebo Indii. Přitom se celý kontinent podílí na světovém hrubém domácím produktu

pouhými 2% a obyvatelstvo se přes rozvojovou pomoc hospodářsky vyspělého Severu propadá ve většině zemí do stále větší chudoby. A tak se za volně žijícími zvířaty musíme vydat do jejich útočišť – chráněných území. Vyhlášená keňská národní přírodní rezervace Masai Mara nabízí návštěvníkům přírodní krásy měrou vrchovatou.

Masajská skvrna

Národní rezervace Masai Mara se současnou rozlohou 1 510 km² patří v Keni k menším chráněným územím. Přestože je podle kategorií IUCN – Mezinárodní unie na ochranu přírody – řazena mezi národní parky, ve skutečnosti národním parkem nikdy nebyla. Proto se o ni nestará Keňská správa planě rostoucích rostlin a volně žijí-

cích živočichů (Kenya Wildlife Service), ale úřady okresu Narok. Někteří keňští i zahraniční odborníci spatřují právě v této skutečnosti příčinu ochranných problémů, kterým chráněné území čelí.

Rezervace leží v jihozápadní části země, přímo v gigantické Velké příkopové propadlině, táhnoucí se od Středozevního moře až na jih Afriky. Převládají v ní otevřené travinné porosty. Během jarního období dešťů se naplní vyschlá koryta říček. Jeden ze dvou hlavních vodních toků se jmenuje také Mara. V západní části národní rezervace se nacházejí četné, i když rozlohou omezené mokřady. Název rezervace znamená v malajštině *Masajská skvrna* a bývá spojován právě s nápadnou mozaikou různých biotopových plošek na západě rezervace.

Na rozdíl od jiných chráněných území na jih od Sahary nelemuje hranice národní rezervace oplocení, takže zvířata ji mohou kdykoli opustit. Hranice mezi tehdejší Britskou východní Afrikou a Německou východní Afrikou vytyčovali s vyhlášenou pečlivostí geodeti císaře Viléma II, takže je rovná jako pravítko. Spolu se sousedním tanzanským Serengentským národním parkem a oblastí ochrany přírody Ngorongoro ve slavném stejnojmenném kráteru tvoří Masai Mara ve světovém měřítku ojedinělý přirozený travinný ekosystém.

Masajové přišli na území dnešní Keni a Tanzanie ze severnějších oblastí poměrně pozdě. Vysocí a štíhlí lidé se těší oprávněné pověsti statečných válečníků a zkušených pastevců. Není divu, že kladli britským červenokabátníkům odpor srovnatelný s bojem indiánů Velkých plání proti americké armádě. Nakonec je přemohly nemocí a, jak bývá zvykem, vnitřní rozpory mezi jednotlivými kmenovými klany. Podobně jako Mongolové za časů dobyvatele Čingischána se Masajové pyšní tím, že nikdy neobdělávali půdu. Protože měřítkem životního úspěchu Masaje zůstává počet krav, který vlastní, pasou dobytek nejen v těsné blízkosti rezervace, ale i v ní, byť nedaleko hranic: pastvu jim umožňují smlouvy s britskou, později keňskou vládou. Postupující globalizace zasáhla naplno i hrdý kmen vynikajících tanečníků. Značná část Masajů žije nejen v Masai Maře, ale i po celé Keni z turistiky: prodávají korálkové náramky, náhrdelníky a náušnice, luky, dřevěné náčelnické palice a především křiklavě červenou pruhovanou nebo kostkovanou tógu, kterou nosí dospělí bojovníci přehozenou přes rameno. Přesvědčit se o obchodní zdatnosti a výřečnosti masajských žen a dětí může každý návštěvník, zejména pokud přijíždí z východu, z metropole Nairobi. Abychom Masajům nekřivdili, připomeňme, že organizují vlastní dobrovolné protipytlácké hlídky, jež pomáhají strážcům rezervace a jsou financovány západoevropskými a americkými nadacemi.

Velké putování

Turisty z celého světa lákají do Masai Mary tisícíhlavá stáda velkých býložravců. Jejich pravidelný pohyb za potravou, související s nabídkou vegetace, označujeme výstižně jako Velké putování nebo Velká cesta a je pozoruhodný přinejmenším ze dvou důvodů. Za prvé, býložravci urazí rok co rok téměř 2 990 km. Za druhé, pravidelné letecké sčítání potvrdilo, že mezi letními a zimními pastvinami táhne dvakrát za rok 1,3 milionu pakoňů žíhaných (*Connochaetes taurinus*). Jedná se o vůbec největší koncentraci býložravých kopytníků na světě. Ještě před nimi dorazí dvousettisícová vlna zeber Böhmových (*Equus quagga boeh-*

mi). Stáda kopytníků doprovázejí početné smečky šelem, zejména lvů (*Panthera leo*) a hyen skvrnitých (*Crocuta crocuta*).

V červenci, kdy nespočetná stáda pakoňů, zeber a gazel vypasou trávu na rozlehlých pláních v kráteru Ngorongoro a v Serengentském národním parku, vydají se na sever do Masai Mary. Vydátné jarní deště zapříčiňují, že tu najdou čerstvou zelenou vegetaci. V listopadu se situace opakuje: kopytníci masově opouštějí přírodní rezervaci a míří na jih – zpátky se vrátí zase v červenci. Po staletí vyšlapané stezky vedou pakoně a další býložravce přes úzké přechody řek Mara, Talek a dalších toků, jako je Brána Písečné řeky, které představují skutečné hrdlo láhve na jejich dlouhé cestě. Obrovská masa zvířat sestupuje a skáče z příkrých srázů do řeky jako nepřetržitý proud jedinců, takže to vypadá, že voda těly pakoňů doslova vře. Dramatické scény z přechodu Mary pravidelně plní stránky výpravných časopisů jako je *National Geographic* nebo *BBC Wildlife* a čeští televizní diváci je mohou zhlédnout na stanicích Animal Planet nebo Discovery Channel. Úmrtnost býložravců, kteří se ušlapou, smrtelně zraní, nebo skončí jako kořist predátorů včetně krokodýlů nilských (*Crocodylus niloticus*),

bývá vysoká i na rovných brodech. Na jednom z nich na řece Mara jsme po zimním tahu našli pakoní lebku přibližně každých dvacet metrů podél toku.

Turisté zaplavují zejména v období tahu hlavně východní část rezervace, protože tam mohou dodávky a džípy jezdit po lepších cestách. Naproti tomu zvířat bývá více v západní Masai Maře. Tamější mokřady totiž slouží zvířatům jako vydatná napajedla.

Zaplatí Masai Mara za svou slávu tvrdou daň?

Věhlas Masai Mary jako místa, kde získáte nezapomenutelné zážitky, s sebou přináší i stinné stránky. Každoročně navštíví národní rezervaci na 300 000 turistů, přičemž v době vrcholné sezony se do ní současně vejde na 8 000 zájemců o africkou přírodu. Prostým propočtem vychází, že na jeden kilometr čtvereční savany připadá jeden až dva automobily s turisty. Na lidmi přeuhřtěném území Masai Mary si návštěvníci mohou vybrat z 25 stálých kempů nebo stanových táborů. Pro porovnání: čtyřikrát větší Serengentský národní park má pouze devět tábořišť. Keňská vláda proto ustupuje

Samice geparda štíhlého (*Acinonyx jubatus*) ulovila pro mláďata, čekající ve vysoké trávě, gazelu Thompsonovu (*Gazela thompsoni*).

Návštěvnost Masai Mary je tak velká, že se na místech s dobrým rozhledem nebo s výskytem zvířat vytvoří řada až 70 automobilů s návštěvníky. Řidiči si údaje o zvířatech předávají vysílačkami.

Serengentský ekosystém oživuje žirafa masajská (*Giraffa camelopardalis tippelskirchii*).

od názoru, že návštěvu rezervace by si měl dovolit každý, třeba i český učitel základní školy. Obdobně jako úřady v sousední Tanzanii se hodlá zaměřit vysloveně na bohatší klientelu a přinejmenším zdvojnásobit denní vstupné, jež dnes pro dospělé návštěvníky, kteří nejsou občany Keni, činí 40 USD (asi 800 Kč). Bohužel příjmy z ubytování se nevracejí do péče o chráněné území. Zejména východní část Masai Mary, rozježděná v období sucha koly těžkých dodávek a džípů s turisty, se mění v době dešťů na jednu velkou blátivou louži. Přestože jsou živočichové v Masai Maře na návštěvníky naprosto zvyklí, přílišné soustředění lidí na jednom místě může vést ke změnám jejich chování. Stane se, že například samice geparda štíhlého (*Acinonyx jubatus*) čekají s porcováním kořisti, až automobily odjedou, a kořist na-

konec opustí nebo mláďata, ukrytá ve vysoké trávě, už nenajdou.

Výhledy do budoucna nejsou příliš optimistické: počet zahraničních turistů se v Keni od roku 2000 zdvojnásobil a v roce 2007 dosáhl 1,8 milionu. Pokud by se keňské vládě podařilo zbavit se pověsti země, kde není příliš bezpečno, poroste toto číslo exponenciálně.

Ráj a peklo zvířat

O proslulosti Masai Mary nejlépe vypovídá skutečnost, že známý deník *USA Today* a oblíbený pořad televize ABC *Dobré ráno, Ameriko* zařadily každoroční velké putování pakoňů, zeber a gazel v roce 2006 mezi sedm novodobých divů světa.

A tak snad každému, kdo jednou navštívil moře trávy s mořem velkých býložravců

a zhlédl dech beroucí představení přírody, vytanou na mysl slova muže nadmíru povolaného, profesora Bernarda Grzímka. Dlouholetý ředitel Zoologické zahrady ve Frankfurtu nad Mohanem, špičkový zoolog a obětavý popularizátor ochrany přírody, napsal před půlstoletím v jedné ze svých knih: „Vyjde-li za úsvitu z houštiny lev a dunivě zařve, lidem se sevře srdce ještě za padesát let. Nevadí, zda mluví anglicky, svahilsky nebo německy. A budou stát oněmělí a hledat ruku svého bližního, spatří-li poprvé v životě, jak dvacet tisíc zeber táhne nekonečnou stepí.“

*Snímky F. Pelc, pokud není uvedeno jinak
F. Pelc je náměstkem ministra životního prostředí, J. Plesník působí v AOPK ČR Praha jako poradce ředitele*

SUMMARY

Pelc F. & Plesník J.: The Masai Mara National Reserve

The Masai Mara National Reserve is a protected area in southwestern Kenya, which is effectively the northern continuation of the Serengeti National Park/Ngorongo Conservation Area in Tanzania. It encompasses 1,510 km² and the entire National Reserve is nested within the enormous Great Rift Valley. The Masai Mara's landscape is primarily open grasslands, with seasonal riverlets. In the vicinity of the National Reserve the Masai live with their stock but centuries of

close association with the wildlife has resulted in establishing their own rangers for patrolling the protected area's territory. Masai Mara is famous for annual migration of large herbivores from the Serengeti every year from July to October, a migration so immense it is called the Great Migration. From the vast Serengeti plains to Masai Mara grasslands, over 1.3 million wildebeest and 200,000 zebras migrate in a clockwise fashion over 2,990 km each year in searching for food. One of the "Seven New Wonders of the World" is visited by more than 290,000 tourists every year, having reached in some parts the carrying capacity of the National Reserve. There are worries that Kenya premier game reserve's newfound fame will be the course of its own destruction.